

Korai magyar helynévszótár 1000–1350 I. Abaúj–Csongrád vármegye

Szerkesztette HOFFMANN ISTVÁN.

A szócikkeket szerkesztette PÓCZOS RITA – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA.

A Magyar Névéchívum Kiadványai 10. Debrecen, 2005. 449 lap

„A szótárak nem állnak egymástól elszigetelten a szótárirodalom egészében, minden új szótár a lexikográfiai munkák sorába is beleilleszkedik (egyes munkákkal szorosabb, másokkal lazább kapcsolatba kerülve), s ily módon bekapcsolódik a szótárírói hagyományokba is” – állapítja meg HOFFMANN ISTVÁN (Címszóválasztás nyelvtörténeti szótárakban. In: MÁRTONFI ATTILA – PAPP KORNÉLIA – SLÍZ MARIANN szerk., 101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére. Argumentum, Bp., 2006. 445), a „Korai magyar helynévszótár” (KMHSz.) szerkesztője.

A magyar nyelv teljes szótárának XVIII. század végi megálmodói közül ARANKA GYÖRGY álmodja a legteljesebbet: a közszavakon, melyekből „egy Magyar Szo-is tellyességgel ki ne maradjon”, az elavult vagy kiveszett, továbbá a tájnyelvi szavakon, a különféle szakmák, tudományterületek és művelődési körök szókincsén túl szükségesnek tartja „egybeszedni az Embereknek Kereszt-Neveiket, ugy az Országoknak, Helységeknek, Vizeknek neveiket is” (A jó szótárnak milyennek kell lennie, 1795–1796. Közli: ÉDER ZOLTÁN, Benkő József nyelvészeti munkássága és az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság. Akadémiai, Bp., 1975. 279–81). Bár próbaszócikkek születtek, a gigantikus munka nem készült, nem készülhetett el. A XIX. század tudományossága ugyanakkor egyre elmélyültebben tanulmányozta helyneveinket, felismerve azok történeti forrásértékét. Ezzel párhuzamosan elkezdődik a szisztematikus gyűjtés is, mind a szinkrón nyelvállapotban használatos, mind a történeti forrásokban fellelhető helynévanyag szótározása (pl. FÉNYES ELEK, Magyarország geográfiai szótára, amelyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülményesen leiratik. Pest, 1851.; ORTVAY TIVADAR, Magyarország régi vízrajza a XIII-ik század végeig. Bp., 1882.; PESTY FRIGYES, Magyarország helynevei történeti, földrajzi és nyelvészeti tekintetben I. Bp., 1888. [a többi kötet anyaga a szerző halála miatt kéziratban maradt, újabbán több megye anyagát is kiadták, vö. HAJDÚ MIHÁLY, Pesty

Frigyes helynévgyűjtésének megjelentetése. Névtani Értesítő 28. 2006: 205–15]; CSÁNKI DEZSŐ, Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I–IV. Bp., 1890–1913. stb.). A huszadik században nekilendült a történeti helynévkutatás, MELICH JÁNOS és KNEZSA ISTVÁN munkássága nyomán mindenekelőtt PAIS DEZSŐ, SZABÓ T. ATTILA, BENKŐ LORÁND, KISS LAJOS, MEZŐ ANDRÁS és KRISTÓ GYULA kutatásainak nyelvtörténeti eredményeit kell kiemelnünk. (Természetesen a földrajzi nevek gyűjtése is folytatódik, elég csupán az egyes megyék földrajzi neveit felölelő sorozatra, vagy történeti vonatkozásban GYÖRFFY GYÖRGY munkásságára gondolnunk.) A szakterület eddigi legátfogóbb szintézise KISS LAJOS munkája, a „Földrajzi nevek etimológiai szótára 1–2.” (Bp., 1988.). Mindazonáltal sajátos módon éppen e tudományos eredmények világítanak rá a legnagyobb hiányosságok egyikére: bár történészek, levéltárosok szorgalmas és kitartó munkájának eredményeként hatalmas, immár nyomtatásban is hozzáférhető forrásanyag áll rendelkezésre, mégis „mindez ideig nem került sor legrégebbi helyneveink szótári formában való közzétételére” (KMHSz. 5).

A korai ómagyar kor kutatásában – kis számú, de annál becsebb szövegemlékünkön túl – mindenekelőtt okleveleink gazdag személy- és helynévanyagára támaszkodhatunk. Ezért is köszöntötte és köszönte a tudományos közvélemény hálás tisztelettel FEHÉRTÓI KATALIN két és fél évtizedes áldozatos munkájának eredményét, az „Árpád-kori személynévszótár”-t (Bp., 2004.). A régi magyar személynévkincs ily gazdag feltárulása azonban még inkább éreztette egy hasonlóan nagyszabású, korai helyneveinket összegyűjtő munka hiányát. E hiány annál égetőbb, ha (kutató vizsgálódásunk során) szembesülünk a fentebb HOFFMANN ISTVÁNTÓL idézett, a lexicográfiai munkák lazább-szorosabb kapcsolatára vonatkozó gondolattal. Korai magyar helyneveink jó része ugyanis nyilvánvalóan személynévi eredetű, míg későbbi korok esetében ez a kapcsolat jellemzően fordított irányú. (További kutatások deríthetik fel a korai helynévi eredetű személynévadás arányait.) Természetesen nem a személy-, illetve helynévadás az egyetlen kapcsolódási pont a két névanyag között, a személynevek és a helynevek lexicográfiája nagyon sok szempontból áll egymással igen szoros kapcsolatban. Mindezek tükrében nem elcsépelte frázisként állítjuk, hogy a „Korai magyar helynévszótár” hiánypótló munka.

Nemcsak hiánypótló, de újszerű is. Újszerű abban, hogy elsőként tárja elénk a teljesség minél nagyobb fokú megközelítésével (vö. KMHSz. 7) a régi magyar helynévkincset, de abban is, hogy a hagyományosan történész, levéltáros szakemberek által gondozott anyag elrendezésében elsősorban a nyelvészeti, nyelvtörténeti kutatások szempontjait tárja szem elé.

A szótár megjelent első kötete nem minden előzmény nélküli. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén HOFFMANN ISTVÁN vezetésével figyelemre méltó történeti helynévtani kutatások folynak, melyek eredményei immár egy évtizede hozzáférhetők, mindenekelőtt az 1997-ben indult A Magyar Névarchívum Kiadványai című sorozatban. E sorozat első és harmadik kötete (Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból. Közzéteszi: HOFFMANN ISTVÁN – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA. 1. Abaúj–Csongrád vármegye. Debrecen, 1997.; 2. Doboka–Győr vármegye. Debrecen, 1999.) a jelen szótár előmunkálatának is tekinthető. A két kötet GYÖRFFY GYÖRGY nem szótárszerű munkájában (Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza 1., 2. Bp., 1963., 1987.) szétszórtan található nem településnévi helynévi adatokat dolgozza fel és teszi közzé, megtartva GYÖRFFY kötetinek beosztását.

A Magyar Névarchívum Kiadványai sorozatban (10.) látott napvilágot a „Korai magyar helynévszótár” Abaúj–Csongrád vármegyék 1000–1350. közötti történeti helynévanyagát feldolgozó első kötete is. Szerkesztői: HOFFMANN ISTVÁN, PÓCZOS RITA, RÁCZ ANITA és TÓTH VALÉRIA a teljes szótárt 5 kötetesre tervezték, melyek a történelmi vármegyék szerint betűrendben haladva fognak megjelenni, azzal a távlati célkitűzéssel, hogy a teljes sorozat „elkészültét követően jó lehetőség nyílik majd a kötetek egybeszerkesztésére, tehát az ideálisnak tekintett szótári forma létrehozására” (KMHSz. 8).

A szótár forrásai között kiütetett helyet kapott GYÖRFFY GYÖRGY munkája, „Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza 1–4.” (Bp., 1963–1998.), amely részben a korábban kiadott és kiadatlan forrásokra támaszkodva, a történeti nyelvtudomány kívánalmait is szem előtt tartva a magyar

nyelvtörténet kutatói számára évtizedek óta megbízható, hiteles forrás, s mint ilyen, a korábbi források közlések kritikai kiadásának is tekinthető (vö. KMHSz. 6). A szótár szerkesztői ugyanakkor bővítik e tekintélyes munka által kijelölt kereteket, részint időben (GYÖRFFY munkájának időhatára az 1332–1337. években készült pápai tizedlajstrom, az első országos összeírás), részint a felhasznált források számának tekintetében. A feldolgozott anyagba az 1350-ig kiterjesztett időhatáron belül csakis nyomtatásban megjelent, tudományos szempontból megbízható források kerültek be, köztük olyanok, melyeket szerzőik GYÖRFFY művének megjelenése után publikáltak. (A 109 tételből álló, típusát tekintve igen változatos képet mutató forrásjegyzék a kötet 21–5. lapján található.) „A teljesség minél nagyobb fokú megközelítése” (KMHSz. 7) mint szerkesztői elv nagyon vonzó, ezért is sajnáljuk, hogy – érthető okokból – kimaradt a források közül az „Anjou-kori oklevéltár” (Bp.–Szeged, 1990–) anyaga. A kiadás folyamatban léte ugyanis a szótárban szükségszerű következetlenségek forrása lett volna. E tekintetben is azonosulni tudunk a szótár készítőinek szándékával: „az egybeszerkesztéskor az is módunkban áll majd, hogy a korábban mellőzött forrásokat figyelembe vegyük” (KMHSz. 8).

A „Korai magyar helynévszótár” szerkesztési elveinek sora minden részletében alaposan végiggondolt, következetes, kiérlelt szabályzatot alkot (KMHSz. 9–18). Egy nyelvtörténeti jellegű szótár esetében az egyik legnehezebb feladat a címszóválasztás kérdése. A szerkesztők alapos megfontolás és hosszúság mérlegelés után (vö. HOFFMANN i. m. 445–52) az alábbi szempontokat érvényesítették:

A különféle (általános, értelmező, nyelvjárási és nyelvtörténeti) szótárak viszonyítási alapja – tekintve, hogy az adott kor igényeit tartják szem előtt – elkészítésük korának (sztenderd) nyelve. Nyelvtörténeti szótáraink (a XIX. századi NySz. kivételével) ezt a szemléletet érvényesítik, azaz a szavak köznyelvi alakját emelik címszóként a szócikkek élére (vö. OklSz. XXII.). Címszóválasztásában a KMHSz. is hasonlóképpen jár el, a mai nyelvi sztenderdhez igazodik. Ez az elv következetesen érvényesíthető mindazon esetekben, ahol a korabeli helynév használata folytonos, elvezet a mai névhasználathoz. E helynevek zömmel makrotoponimák, nagyobb vizek, települések stb. szélesebb körben ismert nevei (pl. *Hernád, Maros, Baranya, Révkanizsa* stb.). E címszóvá vált sztenderd alakok azonban nem feltétlenül egyeznek meg az ún. hivatalos névváltozattal. A sztenderd megállapításában a mai névhasználat vezette a szerkesztőket akkor is, ha a régiségben azonos alakú – és feltehetően azonos ejtőmódú – makrotoponimák (pl. a Baranya és Bodrog vármegyei *Scolounta*) mai sztenderdig vezető folytatása eltérő (a Baranya vármegyei településé *Szalánta*, a Bodrogtalan találhatók *Szalonta*). A korabeli homonim alakok ilyenkor külön címszóba kerültek, az azonos adatokat pedig ez esetben nem szócikk belseji utaló, hanem a kötet végi név- és szóalakmutató kapcsolja össze.

Némileg eltérő módon érvényesíthető a sztenderdizálás elve a mikrotoponimák esetében. Ha a morfológiailag nem szegmentálható helynévnek létezik mai folytatása, a fentiekhez hasonlóan ez válik címszóvá (a *Beztrech* nevű vízfolyás így kerül a **Biszterec**, a *Lukow* hegy pedig a **Lyukó** címszó alá). Mai köznyelvi párhuzammal rendelkező névalakok esetén a szerkesztők a „köznyelviesítés” eljárását alkalmazzák, így lesz a *Gyamege* adatból **Dió-megye**, a *Simarakathyaia* adatból **Sima re-kettyéje** címszó, fenntartva ZOLNAI GYULA figyelmeztetését: „A címszó [...] nem jelenti azt, hogy a szónak azon alakját a régiség is ösmerte már” (OklSz. XXIII.).

A címszóválasztás során a legnagyobb gondot a közszei párhuzammal nem rendelkező, vagy attól elszakadt (kihalt) makro- és mikrotoponimák jelentik. Ilyen esetekben GYÖRFFY „analógiás alapon” állapította meg a helynév kiejtőmódját, azaz „korszerűsítette”, ugyanakkor esetenként figyelmen kívül hagyta a névalak morfológiai felépítését (vö. HOFFMANN i. m. 451). Ha a modernizálás (ahol felismerhető, a morfológiai tagolást követve) egyértelműen elvégezhető, az így kapott alak válik címszóvá (vö. **Bon, Nyomod, Ocs-tó** stb.). A diakroniában módosult vagy lehetséges névváltozatok is megjelennek a címszóban: **Baran(y)-ság, Is(z)tring, Noszk(i); Berek-jó ~ Berettyó, Cserig ~ Csőrög ~ Csurog, Iisva ~ Jolsava** stb. A bizonytalanul megállapítható címszóra ? figyelmeztet: **Cibó ? , Csany ? -tó, Cseric ? ~ Cserniuc ?** stb. Az adatok között azonban olyanok is szerepelnek – bár nem nagy számban –, melyeknek közszei párhuzama nem állapítható meg, és a többi helynévi adat sem

kinál a „modernizálás” számára fogódzót. Ilyenkor (kerek zárójelben) a betűhív alak válik címszóvá: **(Egenpha), (Guruu), (Kukyly)** stb.

A forrásokban gyakran szerepelnek a névadatok latin fordításban. „A teljesség minél nagyobb fokú megközelítésének” elve alapján örvendetes módon e másodlagosan adatolható nevek is helyet kaptak a szótárban. Amennyiben a helynév magyar alakja 1350 előtt nem fordul elő, a feldolgozott forrásokban csak latinul szerepel, címszóvá (szögletes zárójelben) a magyar név válik. Így pl. a *Sanctus Benedictus iuxta Granum* település és monostor latin névváltozatait a **[Garamszentbenedek]**, a *Trium Fontium* apátság latin névadatait pedig a **[Háromkút]** címszó alatt találjuk. A csak részben latinra fordított névalakok esetében a megfelelő névrész kerül zárójelbe: A *Diues Andreas feldy* adatot a **[Gazdagandrás]földre** címszó alatt találjuk. Az időhatáron belül magyar néven is előforduló helymegjelölések latin megfelelője, illetve az oklevelekben oly gyakori ún. latinosított alakok a megfelelő szócikkek végén következnek. **Lat.** [= latin] rövidítéssel bevezetve. A *Kassa* szócikk végén megtaláljuk (az oklevélbeli előfordulás esztrajait megtartva) mind a *Cassoviam* latin megfelelőt, mind a *Kassam*, *Cassenses* latinosított alakokat.

Ugyancsak örvendetes, hogy az oklevelekben előforduló (általában személynévi vonatkozású) *-i* képzős helynévi adatok is szerepelnek (*-i* alcímszó alatt), pl. a **Nagymihály** szócikkekben: *Andree de Nogmahaly, de Nogmichali, de Nogmichali*. Itt jegyezzük meg, hogy utaló címszavak mutatnak a helynevek személynévi elemeire is: *András, Erzsébet, Magdolna, Márk* stb., tovább segítve a két névanyag közötti kapcsolatok kutatását.

A fent említett nyelvészeti, nyelvtörténeti szempontok érvényesítése leginkább abban mutatkozik meg, hogy a szócikkeket nem a lokális azonosság (denotatív jelentés) szervezi, szemben a helynévtárak általános gyakorlatával, hanem a nyelvtörténeti szótárakra jellemzően az alaki azonosság. Ennek megfelelően a legalább egy morféma eltérést mutató névalakok külön szócikkbe kerülnek, még akkor is, ha azonos denotátumra vonatkoznak. Külön szócikkben szerepel tehát a képzőtlen névalak, illetve képzős alakváltozata: *Alma ~ Almás, Endre ~ Endréd, Kóró ~ Kórógy, Olasz ~ Olaszi* (csak ha az *-i* helynévképző!) stb.; a különböző képzőkkel alkotott névváltozatok: *Borsód ~ Borsós; Nyárad ~ Nyárágy* stb.; a lexemányi eltérést mutató formák: *Garadna ~ Garadna-patak, Kávás ~ Káváskút, Magyarzábrány ~ Zábrány* stb.; valamint a szintaktikai változatok, jelesül a birtokviszony jelöletlen és jelölt formái is: *Garadna-patak ~ Garadna pataka, Patafa ~ Patafája* stb., annak ellenére, hogy ugyanazt a földrajzi helyet jelölik. Az egyes szócikkeken belül azonban (sorszámozva) elkülönülnek az egyes denotátumok; az azonos helyet jelölő neveket, névváltozatokat pedig világos, áttekinthető utaló rendszer kapcsolja össze. A szócikkeken a helynevek pontos, betűhív átírása szerepel, évszámmal, illetve a forrásra való hivatkozással. Mindez lehetővé teszi, hogy a névalakok nyelvtörténeti változásait és nyelvföldrajzi változatait is tanulmányozhassuk.

A feldolgozott oklevelekben nemcsak tulajdonnevek, de nagy számban közszavak is előfordulnak. A szótárban ezen közszói adatok közül minden helyet jelölő lexéma helyet kapott, ezzel is kapcsolódva az általános nyelvtörténeti szótárakhoz. Ha a forrásokban a közszói adatok önállóan is előfordulnak, önálló szócikkbe szerveződnek: *domb, bükk, kökény, tölgyfa* stb., ha csak képzett alakban vagy névelemként szerepelnek, utaló szócikk élén állnak: *ártány, rák; egyház, magyar* stb. A közszóval azonos alakú tulajdonnévi előfordulás esetén a tulajdonnévi alak válik címszóvá: *Hegy, Kő, Méh, Monostor, Sziget* stb. Az azonos alakú köznévi előfordulásra **Kn.** [= köznévi] rövidítés figyelmeztet, ha a köznévi forma tulajdonnévben névelemként vagy képzett származékként (is) szerepel, **Ne.** [= névelem] utalás irányít a megfelelő címszavakhoz. A közszói nevek, névelemek felvételében, kereshetőségében (az erre vonatkozó precízen kidolgozott utaló rendszer megalkotásában) a szerkesztőket az a felettlőbb dicsérendő szempont vezette, hogy „a közzétett nyelvi anyagot az általános szókincstörténetben is minél hatékonyabban használni lehessen” (KMHSz. 17).

A helynévadatok fonológiai, morfológiai felépítésének, etimológiájának stb. nyelvészeti vizsgálatán túl a névtani kutatások részét képezi a helymegjelölések lokalizálása, azaz a denotatív jelentés meghatározása is. A „Korai magyar helynévszótár” ebben is segítséget nyújt. A helynevek azonosítása

a szócikkek, illetve az eltérő denotátumok szerint elkülönülő egységek élén – amennyiben a hely pontosan azonosítható – szótár-, és nem lexikonszerűen, csak az azonosításhoz szükséges legfontosabb információk megadásával történik, pl.: **Hutka** 'település Abaúj vm.-ben, Kassától DK-re, a Tarca bal partján'; **Nekse I. 1.** 'patak Baranya vm. D-i részén, a Matucsinával egyesülve ömlik a Velcsicába, majd a Karasóba'. A bizonytalanul lokalizálható neveknél többnyire a forrásbeli említés helyzete a támpont, pl.: **Ladoméra** 'Bars vármegyében Apáti és Ladomér határában említett patak'. Előfordul, hogy a lokalizálás csak valószínűsíthető, pl.: **Eteve** 'település Baranya vm. ÉK-i részén, Pécsvárad környékén feketett'. Számos esetben a földrajzi azonosításra semmilyen támpont nem kínálkozik, ilyenkor csak a vármegye megjelölése szerepel, pl.: **Etény** 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen'. Az oklevelekben előforduló köznevek esetében a szótár egyszerűsített lokalizálást ad, csupán annak a településnek (és a vármegyének) a nevét említve, melynek határában az adott köznevet említik, pl.: **kóris** [...] (Belisz, Baranya vm.) *Keyris*.

A szótárhoz a forrásokban előforduló adatok betűhív mutatója csatlakozik (309–389), minden esetben jelezve, hogy a kérdéses adatot melyik címszó alatt találjuk, így maguk a forrásadatok is visszakereshetővé válnak. A kötetet a betűhív adatok névvégmutatója zárja (391–449), mely segítséget adhat például a nevek fonológiai szerkezeti, illetve alakszerkezeti vizsgálatához, ezen belül különösen is a képzők tanulmányozásához. Itt csupán a névadatokat találjuk, de ezek a betűhív mutató segítségével könnyen visszakereshetők a szótári részben.

A gondosan szerkesztett, gazdag forrásanyagot felvonultató, sok szempontú nyelvészeti kutatás lehetőségét kínáló szótár értékét tovább növeli, hogy külső megjelenésében is tetszetős, igényesen kialakított, tipográfiája áttekinthető, könnyen olvasható, egyben mértéktartó. Az adatkeresést pedig digitális hozzáférhetőség is segíti: <http://mnytud.arts.unideb.hu/nevarchivum/szotar/main.html>.

A szótár tudományos értékét maguk a szerkesztők is világosan látják: „A kutatásba bevonható adatok bősége révén szembesít bennünket a tudományterület korábbi eredményeivel, s ezáltal nem egy addig biztosnak hitt tételre, elméletre vonatkozóan kételyeket támaszt a szakemberekben. Ösztönzőleg hathat a nevek egyedi, analitikus vizsgálatára is, de leginkább a rendszertani, szintetikus természetű kutatásokat termékenyítheti meg.” (KMHSz. 6). Természetesen e megállapítás nem csupán a szoros értelemben vett onomasztika tudományterületére érthető és értendő. A korai ómagyar kor nyelvtörténete, azon belül különösen a hangtörténet és a helyesírás-történet nem tárgyalható csupán csekély számú becses szövegemlékünk alapján, egyre inkább nélkülözhetetlenné válik a korabeli bőséges (személy- és) helynévtörténeti forrásanyag aprólékos feldolgozása és elemzése. Ezzel együtt kitágul a dimenziális nyelvészlelet szempontjainak érvényesíthetősége. Az eddigieknél jóval tágabb tere nyílik a korszakra vonatkozó nyelvöldrajzi kutatásoknak, jelentősen gyarapítandó nyelvjárás-történeti ismereteinket. A különböző névváltozatok összevetéséből, azok névhasználati hátterének feltérképezéséből, a helynévadási szokások megvilágításából pedig a történeti szociolingvisztika, illetve a történeti pragmatika is meríthet. A régi magyar helynévkincset egybegyűjtő szótár – bár alapvetően nyelvészeti, nyelvtörténeti hasznosítás céljából készült – nem csupán a nyelvész kutatók számára használható, de haszonnal forgathatják a társtudományok szakemberei is.

Az a tény, hogy évről évre egyre nagyobb számú forráskiadás, adattár stb. jelenik meg, illetve válik hozzáférhetővé, azt a veszélyt hordozza magában, hogy az áldozatos munkával elkészített, kutatásra előkészített forrásmunkák kiaknázatlanul, feldolgozatlanul maradnak. A „Korai magyar helynév-szótár”-t ez a veszély nem fenyegeti. Öröndetes tény, hogy anyagából már megjelenése előtt színvonalas publikációk sora látott napvilágot, mindenekelőtt maguk a szótárszerkesztők kezdték meg annak az anyagnak a tudományos igényű feldolgozását, melyben vitathatatlanul leginkább ők maguk vannak otthon (l. különösen A Magyar Névarchívum Kiadványai sorozat köteteiként megjelent munkákat: 4. TÓTH VALÉRIA, Az Árpád-kori Abaúj és Bars vármegye helyneveinek történeti-etimológiai szótára. Debrecen, 2001.; 5. PÓCZOS RITA, Az Árpád-kori Borsod és Bodrog vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése. Debrecen, 2001.; 6. TÓTH VALÉRIA, Névrendszertani vizsgálatok a korai ómagyar korban [Abaúj és Bars vármegye]. Debrecen, 2001.; 8. HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA

szerk., Helynévtörténeti tanulmányok 1. Debrecen, 2004.; 9. RÁCZ ANITA, A régi Bihar vármegye településneveinek nyelvészeti vizsgálata. Debrecen, 2005.), illetve, hogy további kutatásaikhoz is szívesen használják mint forrásanyagot (l. pl. a VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus kapcsolódó előadásait). E kutatások jótékony hozadéka az is, hogy hosszú időn át érlelődhetett a szerkesztési szabályzat, újabb kérdések merülhettek fel, esetleges rejtőző problémákra derülhetett fény, kikerülendő azt a veszélyt, hogy egy már lezárt szerkesztésű első kötet megjelenése után bukkanjanak fel az eredeti szabályzatot felülíró nehézségek, akadályozva a sorozat kötetei közötti „átjárhatóságot”. A szerkesztési szabályzat alapos kidolgozása és kiérlelődése ugyanakkor azt is lehetővé teszi, hogy a következő kötetek „követési távolsága” a lehető legkisebb legyen.

Josephus Justus Scaliger francia filológus írja egy epigrammájában: „Lexica contextat: nam coetera quid moror? omnes / Poenarum facies hic labor unus habet” (Poëmata. Leiden, 1615. 35), azaz: „[akit a bíró szigorú büntetésre ítél] írjon szótárakat: ugyan mit soroljam a többi kint? A büntetésnek minden neme bennfoglaltatik ebben az egy tevékenységben” (ford.: Sz. R.). Tudják ezt mindazok, akik szótárt írnak, szerkesztenek, s talán kevésbé tudják azok, akik – természetesnek véve, hogy egy szótár v a n – annak boldog használói. A „Korai magyar helynévszótár” szerkesztőinek, a létrejöttében közreműködő minden munkatársnak köszönjük e „szótárírói kínokat”, kívánunk a munkálatok folytatásához sok erőt, kitartást, lelkesedést, hogy mielőbb elkészülhessen a teljes sorozat, a magyar nyelvtudomány (már most, első megjelent kötetével is) nélkülözhetetlen forrásmunkája.

SZENTGYÖRGYI RUDOLF